

és természetes arányosságának keresztülvitele megakadályozhatja a kivándorlást és a munkanélküliséget, a nyomort, néma forradalmat, kiküszöbölheti a területi követelések háborús megoldását. Az igazság az, hogy az imperialista-kapitalista államok — és természetesen Japán is — mai, történelmileg meghatározott gazdaságpolitikai felépítésük következtében, szükségszerűen háborús megoldást követelnek. A világalalmat lassanként — minden emberi értelem megcsúfolására — a szabadságellenes, kalandor és portyázó szellemű fasizmus veszi át, a fasizmus keresztapja, Mussolini pedig és vele növendékei, mesterei, hódolói, hódoltjai és bomlottjai karban kiáltják: „a vaj és ágyú közül mi már választottunk, az ágyút!” Ez a fasizmus világnézete, ezzel szemben áll a jóindulatú értelem, de a harcban ez utóbbinak — egyelőre, a jelek szerint — el kell buknia. Aki ismeri a fasizmus lélektanát és a fasizmussal kacérkodó eszmei-szellemi-hűbéres országokat, az előtt nem rejtély többé, mit takarnak a „kérdések” és miért elkerülhetetlen a háború a fasizmus számára.

Fekete Béla

EZERÉVES MAGYAR RIADALOM

Mióta a Dunántúlt gyászmagyarok járták, nyesett fülű, csonkított orrú koldusok, akiket Lél és Bulcsu akasztófája alól küldött haza szégyenszemre a győztes Ottó császár, a magyar lélek mélyén sohasem forrt be a német seb. Hódolatban és lázadásban, kiszolgáltatásban és kuruc ellenállásban ezer év óta egyre a Német Veszedelem első riadalma újul fel az ősi sérülésből. A lechmezei csatavesztés után nemcsak a szabad nyugati portyázásnak szakadt vége, hanem elveszett a Bécsi Erdőtől Bajorországig vont gypű elve is. A németség hamarosan a Fertő tavánál termelt s a német áradatot Szent István keménykezű államalapítása tudta csak a Vértes alól visszaverni. Kúnok, bessenyők és székelyek állandó készültségben őrzik a Lajtamentét és a Morvamezőt az Árpád-házi királyok alatt s amikor a hűbériség a német-római császárságnak szolgáltatta ki a Duna-medencét, jobbágyfelkelésekben s a kelyhesek nemzeti nyelvforradalmában robban ki, majd a köznemesség szabad királyválasztásában érvényesül újra a keleti ellenállás.

Gyónjuk meg a magyar megmaradás titkát: amikor a török hódítás megtöri a magyar önállóságot, a Nyugatról még féktelemből ránehezedő német uralmi törekvésekkel szemben konok kálvinizmusba fokozódik a riadó magyar lélek s független Erdélyt alapít. Törökösséget is vállal s szegénylegényeket ültet lóra, hogy újból és újból elkiálthassa: eb ura fakó! S ahol a német uralom lábát megveti, ott pénzzel és birtokkal kell elaltatni a lázadó magyar lelkiismeretet. A Habsburgok arisztokráciát vásárolhattak

maguknak, magyar költőt és hőst azonban nem kaptak soha... Mivel magyarázzuk a Ceglédi Beszéd nyomán támadó vihart? Kossuth a magyar lélek legtitkosabb szorongását oldja meg. Mély sebet szakít fel s az Alföld népe Magyarország függetlenségéért kaszát-kapát ragad.

Annyi bizonyos: a sérült magyar lélek Negyvennyolcban egyensúlyt veszít. A magyar szabadságharc átcsapódik önmagán s a szintén szabadságra törekvő nemzetiségekkel szemben uralmi harccá változik át. Gyarmati prés alatt romlottak így egymásba korok és eszmék: köznemesség próbálja a polgári forradalmat s egy soknemzetiségű feudális birodalomból akar magyar nemzeti államot kovácsolni. A ködös önhitegetések mögött csak az ősi rettegés igaz, a német uralom ösztönös gyűlölete... A magyarság hősieken védekezik a császári tábornokok összeesküvése ellen, de nem találja meg természetes szövetségeseit a Monarchia többi ébredő nemzete között. Kossuth szertelenségével a közös ellenség: Bécs karjaiba löki a horvát, szerb, román és szlovák demokratákat. Brüsszában bűnhődik érte s mire Turinban megtalálja a magyar lélek egyensúlyát a Duna-szövetség józan elgondolásában — Magyarország megint elfeküdt a német történelem feldübörgő keleti előretörése alatt.

A székely legények még átszöknek Moldvába s elhajóznak Olaszországba, hogy Türr és Klapka seregében a Habsburgok ellen küzdhessenek, bent az országban megtörténik az alkotmányjogi kiegyezés. A német seb tudat alá süllyed: Deák békés elképzelése a dualizmus kölcsönös egyenrangúságáról valóban gyógyító balzsam, mely a levert szabadságharc ötszáz kivégzettjének véres emlékét is feledteti. Álomban ring az ország. Ferenc Józsefnek és Kossuth hazatérő fiainak egyformán hozsannát kiált az utca s az évszázados ellenállás vihara tulipán-mozgalmak szelid rezdületévé enyhül. Akik bódult önáhitattal a Millénium ünnepére készülődnek, nem tudják, hogy a császári és királyi idill mögött már az új porosz imperializmus erővonalai nyúlnak a Dunavölgyén át — Bagdad felé! Hatvanhét csak kulissza. A kulissza mögött a Berlini Kongresszus csinál valóságos történelmet. Nem kurtanemessel, hanem gróffal. Deák napsugaras ábrándot oszt. Andrassy rászabadítja a magyarságra a Végzet rohamát.

Szabad préda, új Kalifornia a századvégi Magyarország. Baross utakat, hidakat, vasutakat épít, lecsapolják az ősi vad-vizeket, de a lázas átalakulás nem az őslakosság javát szolgálja. Épül az új ország, csak a falvak maradnak világtalanok s a kakastollasok a nagynémet Keleti Terjeszkedés biztonságát őrzik. A nagybirtok új történelmet kezd: bankkal szövetkezik, gyáriparral társul. A spekuláció új városokat emel s az ízléstelen körengetegekben új úriságot habar össze a tempó. Növekvő parasztnyomor, kívándorlók százezrei, egy-egy véres kubikos-megmozdulás és a még Táncsicsból, Petőfiből indult munkásmozgalom terjedő ígéi kiáltják

csak el, hogy itt: elmaradt a történelmi polgáriasodás. Itt: hódítás pompája hivalkodik s gyarmati kulisors a népelet. A gyarmati kiáltásokat nem hallja senki. A német imperializmus áramlatában keletkezett új középosztály áltudatából kivirít a Harmincmillió Magyar fantazmagóriája.

Eppen a gyarmati helyzet az, amit még a Huszadik Századra ébredő új magyar tudományosság sem tud kielemezni a dolgok visszas valóságából. Polgári haladásnak legjobbjai, írók, művészek, társadalomvizsgálók, a Nyugatra vágyó magyar lélek türelmetlenségével hadakoznak állapotaink ellen és miközben a késedelmes magyar polgáriasodást sürgetik: sajátmagukon nem veszik észre, mit görbített el bennük a gyarmat-történelem... Pedig ezen a harcos és úttörő magyar polgárságon is kiütözik gyarmati képződmény-volta. Álpolgárság ez, népébe ágyazott történelmi erők nélkül. Fejlődő munkásmozgalmunk is hova-tovább nyugati osztálymintákba merevül. Nem találja meg sajátos nemzeti helyzetének követelményeit. Felrobogó dinamikája így elsiklik a sárban rekedt magyar parasztvilág felett, elveszti népi hatékonyságát s döntő pillanatokban saját osztálykerekébe fullad.

Nem véletlen, hogy a magyarság nemzeti önállóságára félelmetesen ráhengeredő nagynémet Mitteleurópa-tervhez, ha bizonyos elméleti tartalomváltozásokkal is, de haladó magyar polgárságunk és a magyar szociáldemokrácia is (egészen az 1918-as forradalomig) bizonyos kapcsolódást talál. Sem a gyarmati álpolgárságban, sem a népi hagyományaitól eltért munkásmozgalmában nem nyílal többé az ősi seb... A magyar helóta-népet már négy világtáj csatatereire rángatta a nagynémet világháborús érdek, amikor Ady Endre kuruc felhördüléssel vágia oda Ignotusnak: „Él Kossuth Lajos még mindig s Nyugattól tanulva én mégis csak Bizánc felé kedvelek fordulni!”

Kelet felé fordulni s Nyugatot hozni Nyugat ellen, szomszéd kisnemzetekkel találkozni közös dunai néptörténelemben, kivallani a német sebet s visszaszorítani a német uralmat, hogy végre, végre Európában nyugtunk legyen s felszabadultan: békét köthessünk egy önmagához eltalált, uralmi törekvésektől megtisztult német néppel — ez nálunk csak a Költő történelembölcselete volt. Cseheknél, szlovákoknál, románoknál, szerbeknél, horvátoknál, szlovéneknél ugyanez sokkal több: a Nemzet valóságos történelme. Mi Lovászyt és Károlyit büntetésből kifüggesztettük kerületeikben, mert Franciaországot, Angliát, Amerikát éltették. Közben a dunai szlávok és románok megszerezték nemzeti boldogulásukhoz azt a nyugati segítséget, amelyért Rákóczi járt először Párisban, Kossuth Londonban és az Oceánon túl... Felemás történelmünk, mely tulajdon ellenségét, a gyarmatosító német hatalmat szolgálta ki, elbukik. Körülöttünk népek ébrednek s széthullásunk örvényében elvetélődik a magyar népi megújulás is.

Bár a németzolgálatért a történelem dialektikájában bűnhődni kell és itt is, ott is megperzsel bennünket az új nemzetek szabad-

ságittas fellobbanása, kétségtelen, hogy a világháború végeztével mi is uraivá váltunk önmagunknak. Klebelsberg írta meg egyszer, hogy a veszteségein rágódó magyar társadalom milyen nehezen fedezi fel: mit is nyert a nagy fordulatkor? Független Magyarországot, amiért a magyarság annyit lázadozott s vérzett századokon át... A magyar kisebbségek erkölcsi önállóságát a békeszerződések biztosították. Bárcsak kihasználtuk volna azóta a pergő esztendőket! Ha nemzeti követeléseinken is keresztültűzelt volna mindig egy tudatosan vállalt új dunai történelem heve! A német Keleti Terjeszkedés örök fenyegetéséről azonban a cseh Masaryk értekezett azóta is és a kossuthi Dunai Szövetség új tervezetét a román Maniu vetette fel.

Nálunk: történelmi függetlenségünk és erkölcsi önállóságunk husz kerek esztendejében sem jutott túl a dunai valóság tudat ifjúsági mozgalmon és irodalmi rapszodián. Hivatalos nemzeti életünk a feltárukt szabad lehetőségek közepette sem vette szívére a Turini Remete üzenetét a Dunai Szövetségről. „E konföderációval” — írta Kossuth — „a magyar felszabadul azon kénytelenségből, hogy valamely európai nagyhatalom politikája felé legyen kényszerítve gravitálni, sőt e konföderációval egészen független irányt követhet külpolitikájában; e konföderáció nélkül a keleten egymással rivalizáló nagyhatalmak közül valamelyik felé lesz kénytelen gravitálni, mit ha teszen, nem lesz független...” Az üzenet elhalt s tompa történelmi érzékünkkel annyit sem tudunk: vajjon tényleg függetlenek, valóban önállóak vagyunk-e még?

Csak a költő riad s ifjú szívek borzadznak. Szabó Dezső mindig veszedelmet szimatolt: német uralmi erőket látott gyülekezni egy magyarul harsogó, de a magyar néphez még el nem jutott középosztály zugaiban is... József Attila látomásra rándult szeme sötét ráncok dunai szózatából:

„... fent a föld öle
könnyű özvegyként friss erőnek táru.
Ing már, egy intés: és nyugat felé
új nép karjaiba fordul a Dunántul.”

Ki hallotta Illyés Gyulát? A Szudétáktól a Fekete tengerig: Prágában és Budapesten, Debrecenben és Kolozsváron, Belgrádban és Bukarestben ifjú magyarok hallották csak mélyülő népi öntudattal a kisebbségi sorban is bensőségesen vállalt dunai testvéskereséssel. Fialatok feleltek csak... s most itt a militarizált nagy-német hatalom a Fertő tavánál.

Hát csak költőkben sajjog, fiatalokban hasogat az ősi fájdalom? Vagy megmozdul-e az új keleteurópai hódítás feltárukt veszedelme előtt már egy egész nemzet? Most, a gyulladó veszélyben: meg kellene találnunk a dunai testvérsorsokat... Kilencven esztendővel ama nagy Március után megint azon fordul meg a magyar önállóság, hogy összesimulnak-e végre, vagy továbbra is farkasszemmel néznek Keleteurópa egymásnak ugrasztott nemzeti történelmei.